

Schaktningsövervakning vid Ärja bytomt

L1983:2662
Stora Sundby 4:3
Åkers socken
Strängnäs kommun
Södermanland
Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Södermanlands län med
platsen för Åker markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2019:27

Författare	Erica Strengbom
Grafisk form	Nina Balknäs
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Undersökningsområdet med schaktet sett från nordöst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:27

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Ärja bytomt

L1983:2662

Stora Sundby 4:3

Åkers socken

Strängnäs kommun

Södermanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-1857-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Södermanland
Kommun	Strängnäs
Landskap	Södermanland
Socken	Åker
Fastighet	Stora Sundby 4:3

Fornlämningsnummer	Åker 270:1 (L1983:2662)
Lämningstyp	Bytomt
Datering	—

Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2019-03-18
Länsstyrelsens diarienummer	431-1857-2019
Arkeologgruppens projektnummer	P19014

Projektledare	Erica Strengbom
Fältpersonal	Erica Strengbom

Undersökningstid	2019-04-01
Undersökt yta	100 kvadratmeter, 200 löpmeter
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd tillvaratogs.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Tidigare undersökningar	8
Syfte	9
Metod och genomförande	9
Resultat	10
Tolkning	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Referenser	14
Bilagor	15
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	15

Figur 1. Karta över Äker med platsen för undersökningen markerad med svart.
Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Våren 2019 utförde Arkeologgruppen AB en schaktningsövervakning vid Ärja bytomt (L1982:2662) i Åkers socken Strängnäs kommun. Arbetet föranleddes av att Fiberkablar skulle grävas ner i området. En sträcka av cirka 200 meter övervakades intill och i den södra delen av bytomten. Inget av antikvariskt intresse påträffades vid schaktningsövervakningen.

Inledning

I samband med att Sandströms Nätentreprenad schaktade för att lägga ner fiberkablar inom området Ärja bytomt L1982:2662 utförde Arkeologgruppen AB en schaktningsövervakning. Länsstyrelsen i Södermanland beslutade i ärendet och betalningsansvarig var Sandströms Nätentreprenad.

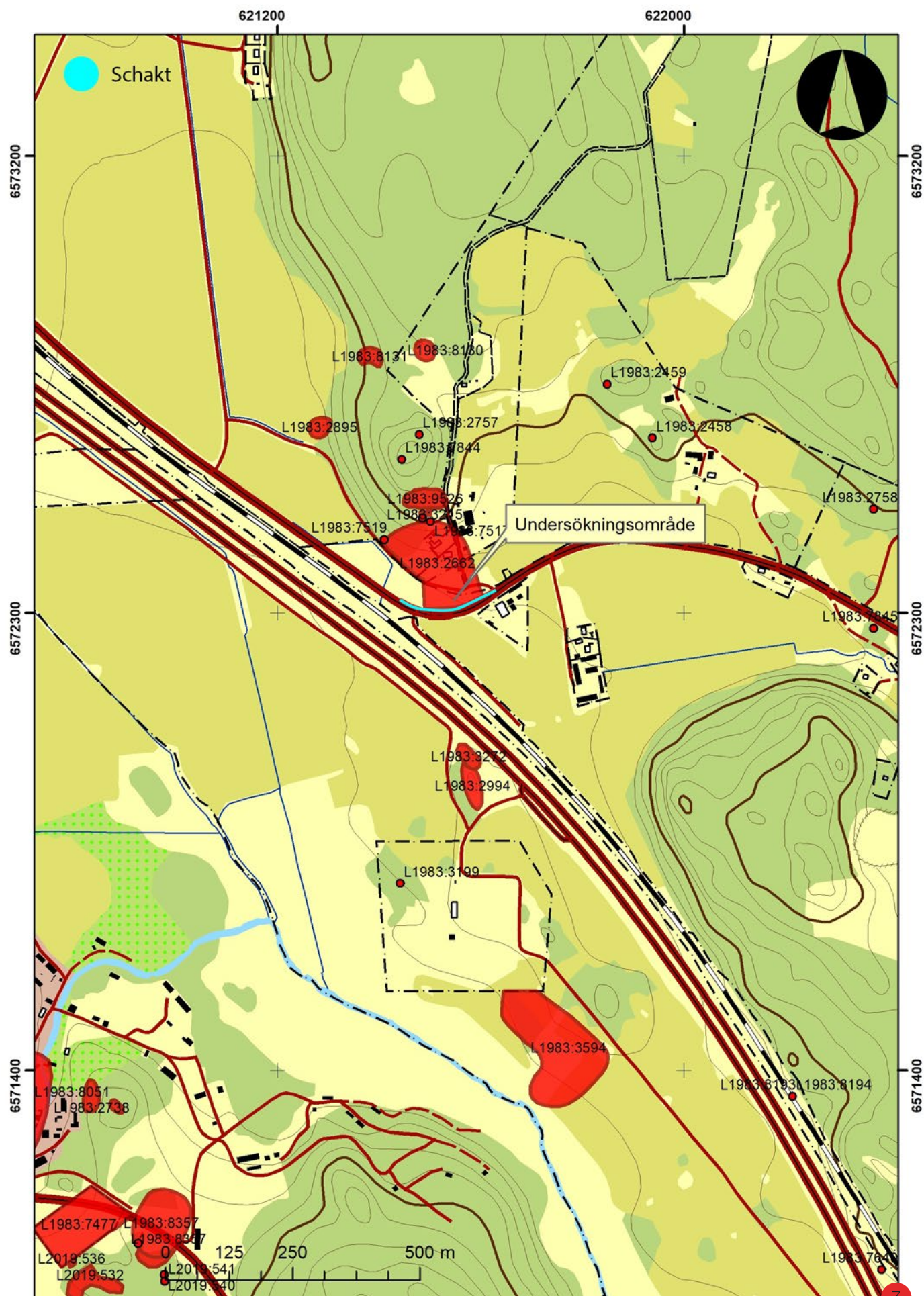
Bakgrund och kulturmiljö

Undersökningsområdet ligger i Åkers socken och närområdet är rikt på fornlämningar såsom gravfält, boplatser och bytomter. Den nu aktuella schaktningsövervakningen skedde i den sydöstra delen av Ärja bytomt (L1983:2662). Bytomtens äldsta belägg är från år 1275 och byn är fortfarande bebyggd. Närområdet domineras av motorvägen och järnvägen (Svealandsbanan) söderut. Söder om dem sträcker sig flacka åkermarker med bitvis sank marker som under förhistorisk tid var en Mälarvik. Inför byggandet av järnvägen Svealandsbanan för- och slutundersöktes den sydvästra delen av bytomten. Undersökningarna visade bland annat på strandnära aktiviteter från 1000-talets mitt kopplade till fiske (Ljung 2006). På impediment och höjder i den flacka åkermarken söderut finns ytterligare boplatser, en bytomt och ett gravfält registrerade i fornminnesregistret. Boplatsen L1983:2994 består av förhistoriska kulturlager med fynd av keramik (framkom under 1700-tals husgrund). Gravfältet L1983:3272 består av en hög och tolv stensättningar och en hög. Söder om dem ligger Biholms bytomt (L1983:3594).

Norr om undersökningsområdet och Ärja bytomt sträcker sig skogsbeklädda moränhöjder. På ett höjdparti direkt norr om bytomten ligger Ärja kyrkoruin med två runstenar (L1983:7517, L1983:7518) varav en är en så kallad Ingvarssten som påträffades vid en arkeologisk undersökning av ruinen år 1919. Stenen låg då som en tröskelsten till vapenhuset. Det finns uppgifter om att en tredje runsten (Sö 176) som ska ha funnits vid Ärja kyrka och flyttats därifrån vid slutet av 1600-talet tillsammans med byggnadsmaterial till Kärnbo kyrka där den sedan användes som trappsten vid kyrkdörren.

Figur 2. Ingvarsstenen i kyrkoruinen. Foto taget från väster.

Figur 3. Fornlämningsområdet kring Ärja. Skala 1:10 000.

Norr om kyrkoruinen ligger gravfält L1983:9526. Gravfältet består tio stensättningar och två rösen. En av gravarna är delundersökt.

Inom bytomtens nordvästra del finns ett vägmärke (L1983:7519) och det finns uppgifter om att ett gästgiveri legat på platsen. Krogen kallades Ärja krog, Skräll- eller Svängkrogen.

Cirka 400 meter nordväst om undersökningsområdet ligger Skrahälls bytomt L1983:2895.

I norr och nordöst finns två ensamliggande stensättningar (L1983:7844, L1983:2459), ett röse (L1983:2458) och lägenhetsbebyggelser (1983:8130, L1983:8131) (Fornsök).

Tidigare undersökningar

I samband med byggnationen av Svealandsbanan undersöktes bytomtens södra del. Undersökningarna visade på strandnära aktiviteter från 1000-talets mitt kopplade till fiske. Även spår av medeltida smideshantering påträffades (Ljung 2006).

Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen som berördes samt att ta tillvara fynd.

Schaktningsövervakningen skulle omfatta den del av arbetsföretaget som berördes av fornlämningen och deras fornlämningsområden tills arkeologen bedömde att det inte längre förelåg någon risk för att fornlämningen skulle komma till skada i samband med arbetsföretaget. Om komplexa lämningar eller lämningar av större omfattning framkom skulle undersökaren samråda med Länsstyrelsen.

Metod och genomförande

Undersökningen gjordes med en grävmaskin med en skopbredd på 0,5 meter. Schaktet grävdes skiktvis ned till 0,7 meters djup. Schaktet och samtliga framkomna anläggningar mättes in med handhållen GPS. ArcMap 10.3 användes för redigering och kartproduktion. Den skriftliga dokumentationen bestod av en övergripande schaktbeskrivning. Översiktsfotografier togs också av området och det grävda schaktet.

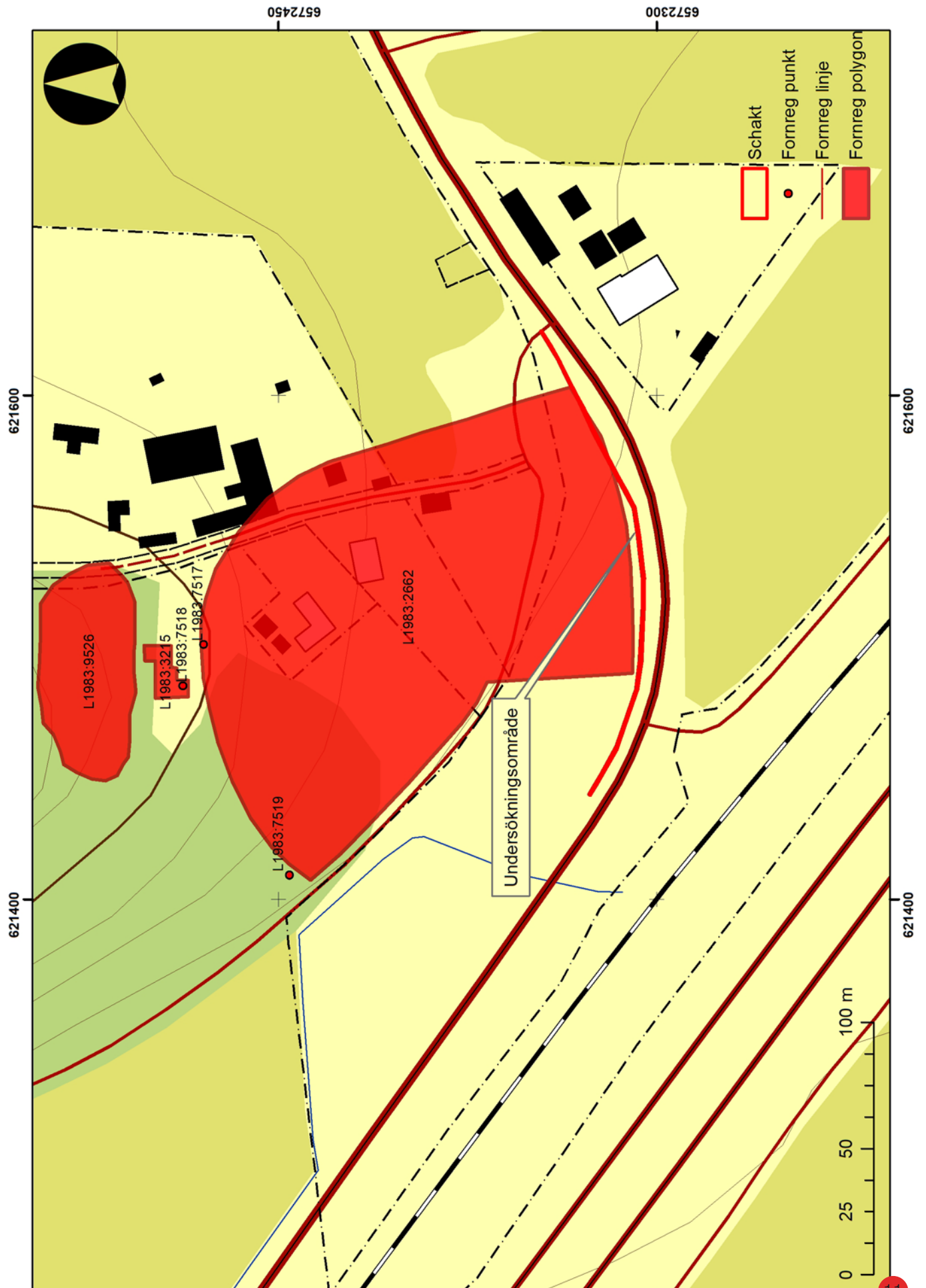
Resultat

En sammanlagd sträcka på cirka 200 meter övervakades och grävdes längs med den gamla motorvägen, från väster till öster (se figur 5). Schaktet grävdes med en bred av cirka 0,5 meter och till ett djup av 0,7 meter. Sträckan löper längs med gamla motorvägen och ett stort dike. Ytan i den västra delen av undersökningsområdet var tydligt urschaktad med en större plan yta norr-över. Där schaktet drogs i vägkanten var ytan urschaktad både för vägen och det stora diket som löper på den norra sidan längs med hela den övervakade sträckan. Omdeponerad steril silt låg uppkastad över matjord. På vissa ställen låg matjord med fynd av flintgoods, tegel och buteljglas på 0,5 meters djup.

Längs med hela schaktet påträffades också bitar av asfalt i de omrörda lagren. Troligt är att man dikat ur och slängt upp material på den norra sidan av diket. En tillmakningsgrop med kol och små eldspräckta stenflisor låg kring ett större markfast stenblock (ett misslyckat försök att spräcka stenblocket) i den västra delen. Österut i höjd med bytomten är området mot vägen släntat och urschaktat. Platsen för bytomten ligger cirka två meter högre än vägen med en skarp släntad kant ner mot diket. Här grävdes schaktet i slänten.

Figur 4. Schaktet längs den släntade ytan vid bytomtens södra kant. Foto taget från sydväst.

Figur 5. Plan över det övervakade schaktet. Skala 1:2 000.

Figur 6. Stenar i schaktväggen. Foto taget från söder.

I slänten påträffades tre stenar i schaktkanten som kan vara del av en stensyll. Stenarna låg i öst-västlig riktning längs med schaktkanten och mätte 0,4–0,6 meter i storlek. Mellan de större stenarna fanns små kantiga stenar i storlek 0,10–0,15 meter. Norr om stenarna finns en plan yta med ytterligare en stenrad i öst-västlig riktning. Strax intill finns spår av en asfaltsväg och en syrenberså. Stenarna kan vara del av en enklare byggnad, troligen sentida. Stenarna bevarades in situ i schaktkanten.

Utöver detta påträffades inga äldre spår av bytomten, varken fynd, lager eller anläggningar.

Tolkning

Inga spår av äldre anläggningar, lager eller fynd till påträffades. Området är starkt påverkat av vägbygge, dikning och släntning vilket troligen skett då den äldre motorvägen anlades.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera lämningar som berördes. Den arkeologiska undersökningen genomfördes enligt undersökningsplanen. Inga avsteg togs från undersökningsplanen.

Referenser

Tryckta källor

Ljung, J-Å. 2006. *Strandnära verksamheter i Ärja by under medeltid*. Arkeologisk förundersökning och undersökning. UV-Mitt rapport 2006:12.

Webbmaterial

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

<https://www.raa.se/kulturarv/runor-och-runstenar/digitala-sveriges-runinskrifter/>

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	200	0,5	0,7	Grävdes längs med dikeskant. Omrört i stora delar av schaktet. I väster bestod undergrunden av steril brun lerig silt som på höjden i öster övergick till ljusbrun sandig silt.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:27

